

sában, melyeknek befolyását saját viszonyaink között lehet csak tisztázni. Az egyes országokban behatóan elemzett összefüggések teszik

majd teljessé a nagy eltérések miatt csak nehezen általánosítható vizsgálati eredményeket.

KISS ÁRPÁD

NEVELŐMUNKA AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA 1—4. ÉS 5—8. OSZTÁLYAIBAN

(Tankönyvkiadó, Budapest, 1967.)

Bonyolult vállalkozás volna felmérni, milyen sok áldatlan vita támadt és folyt az utóbbi évtizedekben iskolai nevelés és szülői ház között, hiszen a szülők is úgy érezték, most már sokkal inkább beavatkozhatnak az iskolában folyó nevelés ügyébe. Bizonyos értelmű elbizonytalanodást eredményezett pedagógus körökben ez az olykor személyeskedésig fajuló küzdelem, és a biztató pedagógiai kezdeményezések elszigeteltek maradtak. A központi irányító módszertani munka sem volt elég határozott, ezért is késtek a rendszerező, felmérő kísérlet-sorozatokat bemutató kiadványok, és nem jelent meg elég modern pedagógiai gyakorlatot tartalmazó kiadvány sem, amely abban segíthetett volna jobban és többet, hogy más országok gyakorló pedagógusai vajon hol, milyen eredményekről adnak számat a nevelőmunka témakörében.

Most sok-sok mulasztást pótlóan két vasos kötet jelent meg. Tamaszt, módszertani irányítást ad szinte a mindennapi gyakorlathoz, de ami a leglényegesebb, lélektani alapokra építi fel a pedagógiai munka módszerét, hiszen a fejlődő gyermek lélektani sajátosságait tisztázza elsősorban, és mindent a gyermek s a gyermekkor érzés- és értelemvilágához igazít. A mű — e szerteágazó tanulmányorozat — az Országos Pedagógiai Intézet pedagógia tanzéekének irányításával készült el: Módszertani kézikönyv. Az első kötet az 1—4. osztályban, a második kötet az 5—8. osztályban tanító nevelők számára. Célja és rendeltetése, hogy a Nevelési terv teljesítéséhez adjon korszerű képzettséget, elősegítse a nevelőmunka megszervezését, a közösségi nevelés mind teljesebb megvalósítását. S az a pedagógus, aki fontosnak tartja, hogy nevelőmunkája korszerű és eredményes legyen, nem egyszer fogja e könyvet átalapozni, hanem állandóan tanulmányozva, igazán kézikönyvként használja majd. Néhány évvel ezelőtt még eldöntetlen kérdés volt — legalábbis a közvélemény előtt —, hogy ki nevelje a gyermeket. Sok szülő gyermeke neveletlenségéért az iskolát okolta; neveljen a tanító, hisz úgyis ott van egész nap a gyerek; sok pedagógus meg kiadta a feladatot a szülőknek, hogy tessék a gyereket erre vagy arra megtanítani, tessék megbüntetni stb. Nem valószínű, hogy az e téren felmerült

viták egyszer s mindenkorra végetértek, de a Nevelési terv megjelenése már dokumentálta, hogy az iskola milyen mértékben vállalja a felelősséget a gyerekek nevelésében. A Nevelési terv végrehajtása, célkitűzéseinek megvalósítása azonban igen nehéz feladat; természetesen a szülőket sem menti fel a gyermekük nevelésének gondja alól, a pedagógust pedig arra készíti, hogy erre a munkára jól felkészüljön, annak tudatában, hogy „az iskolai nevelés módszertani kultúrájának alkotó szellemű fejlesztése a legidősebb és leghalaszthatatlannabb feladataink egyike.”

Az iskolai nevelés módszertani kultúrájának fejlesztését akarja szolgálni ez a kétkötetes, több mint 800 oldalas könyv is. Az első kötetet, a *Nevelőmunka az általános iskola 1—4. osztályaiban* a szerkesztők (DR. MAJZIK LÁSZLÓNÉ, SZABADKAI SIMONNÉ) 3 nagy egységre osztották fel. Az első rész: *A 6—10 éves gyermek megismerésének és nevelésének pszichológiai alapjai* címen tartalmazza a 6—10 évesek tanulásának életkori sajátosságait, hiszen a tanító ezen keresztül ismeri meg elsősorban tanítványait. A szerző (PUTNOKY JENŐ) elmondja, hogyan tanul egy kisiskolás, mire képes, mit várhatunk tőle? Hogyan fejlődik gondolkodása, mikor jut el a probléma megfogalmazásáig. Mi a motiváció szerepe és jelentősége a gyermek fejlődésében, nevelésében.

A második nagy egység címe: *A nevelési folyamat megszervezésének módszertana* (PATAKI FERENC és MAJZIK LÁSZLÓNÉ). A nevelőmunka megszervezése az alsótagozaton örömteli, hálás feladat — mondja a szerző —, de hogy sikeres legyen, két fontos feltétele van: az iskolaközösség létrehozása és fejlesztése, és a nevelő mesterségbeli tudása (pedagógiai kulturáltsága és tudatossága). *A gyermekközösség fejlesztése* természetesen nemcsak az osztályvezető, hanem az egész nevelőtestület feladata is. Tisztázza a szerző a közösség fogalmát, ráirányítva a figyelmet a sok nevelőben élő helytelen nézetre, a közösség egészen sematikus értelmezésére.

Az elvi kérdések tisztázása után a gyakorlati feladatok megvalósításához nyújt hasznos segítséget e fejezet szerzője. Elmondja, hogy milyen a különböző közösségekből (óvoda, többgyermekes család, egyke) érkezett gyere-

kek viselkedése, kapcsolatainak alakulása, hogyan alakul és fejlődik a nevelő gondos és tudatos irányításával a közösség. Tanácsokat ad a közösség céljainak (közel- közép-és távoli célok) a kitűzésére. Az alsótagozatos nevelőknek tudnia kell, hogy kisiskolák növendékeinek most kell megtenni a társadalomban élés első lépéseit, a két-három baráton vagy barátón kívül észrevenni a többit is, s meg kell izlelnie a közösen végzett munka örömét. Nem könnyű, és inkább csak a 3.—4. osztályokban sikerül az osztályt, mint elsődleges közösséget az iskola egészébe bekapcsolni, sőt az iskolán kívüli társadalommal, mint nagy közösséggel érintkezésbe hozni.

A nevelő közösségalakító munkáját, céljait, feladatait gondosan megtervezi, de ez „önmagában csupán előfeltétele az eredményes nevelőmunkának”, mert lényegében minden „a nevelés hogyanján múlik”. A nevelőmunka sikerének titka az, hogy a nevelő mennyire ura a helyzetnek, hogyan, milyen mértékben tudja irányítani a „pedagógiai helyzetek” létrejöttét, milyen sokoldalú a módszertani kultúráltsága. Mert minden pedagógiai hatás kifejtésekor a legnagyobb célszerűsége kell törekednie, s minél nagyobb valószínűséggel előre kell látnia a következményeket is. Nem könnyű terheket ró a nevelőre ez a követelmény, de a szerző (PATAKI FERENC) még tovább részletezi a pedagógus felelősségét. Hangsúlyozza, hogy a nevelő legfontosabb „munkaeszköze” tulajdon személyisége, magatartására, viszonyulására érzékenyen reagálnak tanítványai, a kisiskolások legfőképpen érzelmileg.

A továbbiakban részletesen foglalkozik könyvünk a nevelőmunka különböző területeinek megszervezésével.

A nevelőmunka, mint tudjuk, egységes folyamat, de a pedagógusnak előbb részekre is kell bontania, hogy megismerje minden területét, hogy munkáját jól meg tudja szervezni, figyelme minden problémára kiterjedjen, s csak a jól kimunkált részleteket tudja majd harmonikus egységbe összeolvasztani. Melyek ezek a részterületek?

1. *A testi nevelés* (JÁKRI LÁSZLÓ). Hogyan lehet a 6—10 éveseket az egészségügyi szabályokra megtanítani, mikor annak jelentőségét, biológiai, fiziológiai okát még nem értik meg, de már ekkor kialakulnak azok az egészségügyi szokások (napirend, életrend, tanulási higiénia stb.), melyek majd hosszú éveken keresztül elkísérik.

2. *Világnevelés* (MAJZIK LÁSZLÓNÉ). Részletesen boncolgatja a szerző a kisgyermek világnevelési nevelésében felmerülő problémákat, hiszen ennek megalapozása az iskolázás első négy évére esik. A gyermek dialektikus szemléletének alakításához, tudásvágyának erősítéséhez, ateista neveléséhez igen sok gyakorlati példát is sorakoztat fel.

3. *A szocialista hazafiságra nevelés* (O. NAGY

GÁBORNÉ—SÁRDI LAJOS). Bár az iskolai tananyag bőven közöl a szülőföldről, a hazai tájakról, szocialista eredményeiről, a baráti nézegről ismereteket, mindez a hazafias nevelés eszközkészletévé csak akkor válik, ha kellő érzelmi hatással párosul. A kötetnek ez az egyik legtöbb ötletet adó, újszerű, tulajdonképpen nézőpontotlító fejezete. A hazafias nevelés kérdésében sok zavaros nézet uralkodott el, s a pedagógusok sokszor nem tudták, milyen irányba tereljék a gyermek hazafias érdeklődését.

4. *A munkára nevelés* (MAJZIK LÁSZLÓNÉ). A nevelő fejlesztési és rendszerezési a kisiskolák különböző tevékenységét. Megtanítja tanulni, hiszen ez a gyermek legfontosabb munkája, irányítja érdeklődését pl. a rádió vagy televízió egy-egy műsorának megbeszélésé, film, séta, olvasmányanyag kiválasztásával. Bevonja a gyereket a közhasznú osztálymunkákba és befolyásolja a házimunkában való részvétellel. A munka közösségi jellegét csoportmunkával, versenyekkel, kulturális seregszemlékkel stb. tudatosítja.

5. *A szocialista humanizmusra nevelés* (SZABADKAI SIMONNÉ). „Az emberben nem azt tiszteljük ami külsőleges, ami a társadalmon kívül áll, ami kellemes és szép, nem: a társat tiszteljük benne, a bajtársat, aki részese közös munkánkunknak, közös erőfeszítéseinknek — a tevékeny embert” idézi a szerző Makarencót. Ha ez a szemlélet hatja át a pedagógust, ezt tudja tanítványaiában is elültetni, megtanítva őket a helyes kapcsolatok kialakítására az osztály-, az iskolai és a családi közösségekben.

6. *Az esztétikai nevelés* (MÉSZÁROS ISTVÁN). A tanulmányíró mindenekelőtt meghatározza az esztétikai tevékenység fogalmát, majd sok példával illusztrálva megismerteti az olvasót az esztétikai nevelés módszereivel.

Az iskolai élet gyakorlatában a legnagyobb körületekintéssel és lelkes odaadással végzett nevelőmunka közben is-sokszor előfordul, hogy a pedagógus egy-egy gyermek nevelésével szemben tehetetlenül áll. A nehezen nevelhető gyermekek tipikus eseteit elemzi a *Tipikus nevelési nehézségek* (TÓTH LÁSZLÓ) c. fejezet írója, majd sok példával illusztrálja a megoldott nevelési problémákat.

A felsorolt esetekből kitűnik, hogy a helyzet elemzése, a pedagógus jó felkészülése s fáradtságot nem ismerő munkája többnyire meghozza eredményét. A nehezen nevelhető gyermekek legtöbb esetben a rendezetlen családi élet, felelőtlen szülők áldozatai. Igen sokféle lehet a problémás gyermek, a pedagógiai megközelítésük is többféle. Nagy pszichológiai—pedagógiai felkészültséget kíván az ok megkeresése és a baj orvoslása. A felsorolt példák jó tanulsággal szolgálnak a problémás gyermekek neveléséhez, de mint ahogy a szerző is hangsúlyozza, nem receptet adnak!!

Napjainkban alakul át az iskola *tanulóiskolából nevelőiskolává*. A fiatalok egyre széle-

sebb csoportja tölt mind hosszabb időt az iskolában. A családi életformára is lassan általánosan jellemző lesz, hogy mindkét szülő dolgozik. Ezért az iskolának kell egyre számottevőbb pedagógiai feladatot magára vállalnia. A szocialista fejlődés meggyorsításának érdekében egyre nagyobb hangsúlyt kap az iskola világnézeti és erkölcsi nevelése. Az oktatás színvonala és eredménye is elsősorban attól függ, hogy milyen eredményes nevelőmunka folyik az iskolában, „milyen a tanulók pedagógiai közérzete?”

Ezért vált fontossá az iskolai nevelő munka eredményének megbízható megítélése, a nevelési eredményvizsgálat módszerének kidolgozása. Hangsúlyozza a szerző, hogy „a nevelési eredményvizsgálat nem valamiféle elkülönült terület a pedagógus tevékenységének”, hanem szerkesztés része a mindennapos nevelő- és oktatómunkának s legfontosabb feltétele a pedagógiai tudatosság.

A kötet harmadik nagy fejezete a *Terveztetés a nevelésben* (PATAKI FERENC, TÓTH LÁSZLÓ, MAJZIK LÁSZLÓNÉ, SZABÓ FERENC, KISS GYULA). „Az iskola egész nevelő és oktató munkája, vagyis a tanulók életének és közösségi tevékenységének mind átfogóbb megszervezése egységes pedagógiai folyamatot alkot, amelyben harmonikusan összekapcsolódik az oktatás és a tulajdonképpeni nevelés.” Az iskola egységes pedagógiai folyamata csak céltudatos és *tervszerű* munka eredménye lehet. Elsődleges feltétele a nevelőtestületek szocialista pedagógiai egységének kialakítása. Hogyan lehet a jelenlegi körülmények között a nevelőmunkát megtervezni, mi a tervezés konkrét célja? Erre a kérdésre ad választ ez a fejezet-rész. Hasznos tanácsokat kap az igazgató, aki elsősorban felelős a nevelőmunka megtervezéséért, majd az osztályvezető és az úttörőszervezet is. Segítségét kapnak az iskolán kívüli nevelési tényezőkkel, elsősorban a szülőkkel kiépítendő kapcsolatok megtervezéséhez is.

A *Nevelőmunka az általános iskola 5—8 osztályaiban* (szerk.: PATAKI FERENC, TÓTH LÁSZLÓ, HUNYADI GYÖRGYNÉ) c. könyv átveszi az első kötetből azokat a fejezeteket, amelyek egyformán érvényesek az általános iskola alsó és felső tagozatára, de új fejezetekkel bővül azokban a témakörökben, amelyekben a gyer-

mek fejlődésével bekövetkezett életkori sajátosságok a nevelőt más jellegű problémák elé állítják.

Csak röviden szeretnék utalni néhány jelentősebb témakörre. Például az általános iskola végén az osztályvezetőnek jellemzéssel kell továbbküldeni a növendékeit. Többek között már ezért is jól kell ismernie a 10—14 éves tanuló személyiségének alakulását, pszichológiai problémáit. A gyermekközösség fejlesztése a felső tagozaton magától értődően más problémákat rejt magában, s más feladatokat jelent a nevelőmunka megszervezése az egyes részletekre (pl. testi nevelés, esztétikai nevelés stb.) vonatkoztatva is.

Bár a *tervszerű* nevelőmunkának ma még számos akadályja is van iskoláinkban (a mammut-iskolák, nagylétszámú osztályok, kevés hely, túlterhelt, elfásult vagy pedagógiai—pszichológiai műveltséggel nem rendelkező pedagógusok), a jövő útját mégis csak azok járják, kik a külső és belső akadályokat leküzdve *tervszerű* nevelőmunkával igyekeznek tanítványaikban a szocialista embereszményt kialakítani.

A könyv külső formája, borítója korszerű, tetszetős, szinte kínálja maga-magát. Sajnos ez csak a külső, a belső sűrűn szedett, olykor egy oldalon értelmetlenül betűtípust váltó betűtenger, olvasása éppen ezért fárasztó. Néhol még a fejezetcímeket sem emelték ki világosan. A mai nyomdatechnikai körülmények között ezt egyszerű lett volna elkerülni. Bíráló megjegyzés — ami a szerkesztőket illeti inkább, bár óriási anyagot kellett egybeötvtözni —, hogy ha kicsit keményebb következetességgel szelektálják az anyagot, nem volna a tanulmányokban annyi átfedés. Nagyon sok a *bevezető* rész, hiszen minden szerző úgy érzi, az alapokból kell kiindulnia, s természetesen ezért többen ismétlik ugyanazt, amíg új mondanivalójuk kifejtéséhez elérkeznek. Sokkal több statisztikai táblázat kerülhetett volna a tanulmányokban, ha nem igyekszik mindenki anyagát zsúfolni, mint ahogy többnyire tették. Mindezekkel együtt rendkívül értékes tudományos és gyakorlati tapasztalást nyújt ez a két kötet, és minden pedagógus számára KÉZIKÖNYV.

FÁBIÁN GYULÁNÉ

AZ OLVASÁSTANÍTÁS ÖSSZEFÜGGŐ SZAKASZÁNAK TANTÁRCYPEDAGÓGIAI VIZSGÁLATA (AZ ÁLTALÁNOS ISKOLA 4. OSZTÁLYÁBAN)

Szerk.: Fábíán Zoltán és Nagy József Jászberény, 1967. 266. lap.

A Jászberényi Tanítóképző Intézet nyolc intézeti tanárának és gyakorlóiskolai nevelőjének közös munkáját összegezi e kötet. Megírását két évi kollektív kutatómunka előzte meg. Ennek a kollektív munkának a kerete az inté-

zetben alakult metodikai kutatócsoport volt. A csoport megszervezését, munkaprogramjának és munkastílusának kialakítását megkönyvnyitette az, hogy a metodikai érdeklődés a tanítóképző intézetekben dolgozó nevelők